

ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

Спічка А.

– кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології Донбаського державного педагогічного університету

УДК 811.112.2'25

ВИКОРИСТАННЯ СИНТАКСИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПЕРЕКЛАДУ ІНШОМОВНИХ ТЕКСТІВ

У статті підкреслено важливість поєднання складових компонентів тексту (слів, словосполучень, речень) на лексичному, морфологічно-синтаксичному рівнях. Таке об'єднання є ключовим для здійснення перекладу. Особливу увагу звернено на використання перекладацьких трансформацій на синтаксичному рівні. Розглянуто особливості побудови складнопідрядних речень в німецькомовних текстах. Виокремлено специфіку порядку слів, зокрема дієслів у підрядних реченнях тексту. Надано приклади структури відносних підрядних речень та розглянуто особливості використання синтаксичних трансформацій перенесення й заміни під час перекладу німецькомовних речень на українську мову.

Ключові слова: синтаксичний рівень, складнопідрядне речення, порядок слів, дієслово, синтаксичні трансформації, перенесення, заміна.

Спічка А.

– кандидат педагогических наук, доцент кафедры германской и славянской филологии Донбасского государственного педагогического университета

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СИНТАКСИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ В ПРОЦЕССЕ ПЕРЕВОДА ИНОЯЗЫЧНЫХ ТЕКСТОВ

В статье подчёркивается важность объединения составных компонентов текста (слов, словосочетаний, предложений) на лексическом, морфологическом, синтаксическом уровнях. Такое объединение есть ключевым компонентом для осуществления процесса перевода. Особое внимание уделено на использование переводческих трансформаций на синтаксическом уровне. Рассмотрены особенности построения сложноподчинённых предложений в немецкоязычных текстах. Обращено внимание на специфику порядка слов, в частности глагола у придаточных предложениях текста. В приведённых примерах относительных придаточных предложений рассматривается их структура и особенности использования синтаксических трансформаций-перестановок и замен во время перевода немецкоязычных предложений на украинский язык.

Ключевые слова: синтаксический уровень, сложноподчинённое предложение, порядок слов, глагол, синтаксические трансформации, перестановка, замена.

Spichka A.

– Candidate of Science (Theory of Education), Associate Professor, Department of Germanic and Slavonic Linguistics, Donbas State Teachers' Training University

USE OF SYNTACTIC TRANSFORMATIONS DURING

THE TRANSLATION OF FOREIGN LANGUAGE TEXTS

The importance of combination the components (words, word combinations, sentences) in foreign language texts is emphasized in the article. Such combination of the text components on the lexical, morphological, syntactic levels is the key component for the implementation of translation. Special attention is devoted to the use of transformations in the process of translation the German language texts of various types on the syntactic level. The particularities of the structure of complex sentences, subordinate sentences in German language texts, the specific nature of word order, for instance the predicates in subordinate sentences have been considered in the article. The structure and particularities of the use of syntactic transformations such as rearrangement and replacement in subordinate relative, object German language sentences are introduced in the article.

Key words: syntactic level, complex subordinate sentence, word order, predicate, syntactic transformation, rearrangement, replacement.

Постановка проблеми. Сучасна парадигма мовної освіти розглядає іноземну мову як важливий засіб міжкультурного спілкування в усній та письмовій формах. Такий підхід надає можливість зорієнтувати процес навчання іноземним мовам та оволодіння ними на формування у студентів здатності до соціального контакту з представниками іншої лінгвокультури в ситуаціях мовленнєвої взаємодії. Будь який текст розглядається як організоване змістове ціле, що уявляє собою «... відображення фрагменту мовної комунікації» [3, с. 140].

З метою реалізації будь якого комунікативного завдання та доведення до адресату змісту й розуміння наданої інформації будь то в усній чи письмовій формі слід використовувати лексико-граматичні, зокрема синтаксичні засоби мови. Знання й володіння такими засобами допомагають уточнювати зміст отриманої інформації іноземною мовою. Уточнення як логічний процес залучає в себе акт мовленнєвого спілкування, розгорнутий у просторі та часі. Акт мовленнєвого спілкування відтворюється в мові через текст.

Завдяки лексико-граматичним, синтаксичним засобам будь який текст стає функціонуючою семантично когерентною послідовністю усних та письмових мовних елементів, поєднаних із прагматичною метою у висловлюваннях / реченнях, тексті, яка «... ґрунтується на морфологічно-синтаксичному поєднанні своїх складових (слів, синтагм, речень)» [2, с. 321]. Таке поєднання є ключовим для здійснення перекладу. На думку російського вченого філолога Л. С. Бархударова, «... текст, у якому здійснюється об'єднання системи мови та акту мовленнєвої діяльності є важливою одиницею перекладу [1, с. 39]. Тому **актуальним** у процесі перекладу залишається звернення уваги та визначення синтаксичної побудови речень іншомовного тексту та усього тексту в цілому, функцій синтаксичних трансформацій на рівні синтаксису іншомовних текстів.

Аналіз останніх досліджень. Питанням значення й особливостей перекладу іншомовних текстів різних жанрів, а саме художніх, науково-технічних, фахових, ділових документів та інших на лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях присвячено велику кількість наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених-лінгвістів, до яких слід віднести Т. Р. Кияк, І. В. Корунець, А. М. Науменко, О. Д. Огуй, Л. С. Бархударова, Л. К. Латишева, А. Д. Швейцер та ін. У наукових роботах цих учених звернуто окрему увагу на можливість й необхідність використання перекладацьких трансформацій на різних рівнях процесу перекладу. З метою поглибленого розуміння змісту іншомовного тексту важливим є надання тексту перекладу відповідної адекватної мовної форми. У наукових дослідженнях вищеназваних вчених філологів розглядаються питання використання в процесі перекладу іншомовних текстів наступних видів (типів) перекладацьких трансформацій: переставлення, замінювання, додання, опущення. [1, с. 190; 2, с. 327–330].

Метою й завданням даної статті є розглянути значення й важливість здійснення синтаксичних трансформацій під час перекладу німецькомовних художніх, наукових, фахових текстів, ділової документації студентами мовних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Синтаксис розглядається як учення про будову речення та складається з двох відносно самостійних розділів, а саме синтагматичного синтаксису словосполучень і синтаксису речень. Синтаксис речень описує внутрішню структуру, комунікативний тип речень, побудованих на основі словосполучень. Синтаксис виявляє семантику словосполучень, їхні синонімічні перетворення. У даному випадку об'єктом синтаксису виступає дослідження структури (будови) і функцій висловлювань як речень у відношенні до відповідної ситуації, контексту у тексті. [2, с. 320]. Означення й відтворення таких характеристик стає предметом і проблемою перекладу висловлювання при усному перекладі та речення при письмовому перекладі.

Як свідчить практика, студенти найчастіше мають перекладні труднощі під час перекладу текстів, в яких превалюють різнотипні складнопідрядні речення. За своєю структурою складнопідрядні речення складаються з двох частин – головне речення та підрядне речення. Ці частини з'єднуються сполучниками підрядності або сполучними словами. Відповідно до семантики словосполучників у німецькій мові класифікують підрядні речення на наступні типи (види): відносні підрядні речення (Relativsätze); додаткові підрядні речення (Objektsätze); означальні підрядні речення (Attributsätze); підрядні речення часу (Temporalsätze); підрядні речення місця (Lokalsätze);

підрядні речення причини (Kausalsätze); підрядні речення мети (Finalsätze); (Konsekutivsätze) – підрядні речення наслідку; підрядні речення умови (Konditionalsätze); підрядні речення способу дії (Modalsätze) та ін.

Під час перекладу складнопідрядних речень у будь-якому тексті студентам пропонується визначити головне та підрядне речення, а також звернути увагу на порядок слів в обох частинах складнопідрядного речення. Загальновідомо, що в німецькій мові речення будується за вимогливими правилами прямого та зворотного порядку слів. Що стосується порядку слів у підрядному реченні при перекладі студентам слід урахувати типово прикінцеве розташування присудка та перекладати його рідною мовою відразу ж після підмета. Студентам пропонується здійснювати перенесення присудка з кінця рамки складнопідрядного речення до підмета як одного з видів перекладацьких трансформацій під час перекладу.

Надамо приклади структури складнопідрядних речень, в яких використовуються відносно підрядне речення:

1. **Das Protokoll ist ein Sitzungsbericht, den ein beauftragter Protokollführer verfasst.** – *Протокол про звіт засідання складає уповноважений секретар.* У даному складнопідрядковому реченні підрядне речення поєднується з головним реченням відносним займенником **den**, який виконує у даному реченні функцію сполучника. У перекладі даного речення використовується також вид синтаксичної трансформації заміна структури підрядного відносного речення на структуру простого речення. Відносний займенник **den** у функції сполучника стосується іменника **ein Sitzungsbericht**, який представлено в головному реченні;

2. **Die satirischen Gedichte H. Heines, mit denen ich mich intensiv beschäftigt habe, werden häufig zitiert.** - *Сатиричні вірші Г. Гейне часто цитуються. Над ними я інтенсивно працював.* У наданому прикладі відносно підрядне речення поєднується з головним реченням відносним займенником **denen**, який є множиною відносного займенника **die** у давальному відмінку та стосується іменника **Gedichte** в головному реченні. В перекладі використовується також синтаксична трансформація заміни структури складнопідрядного речення на структуру двох простих речень;

3. **Als dann erklärte mir mein Vater, dass er zwar nichts dagegen habe, wenn ich nun studieren wolle, dass er aber nicht vermöge, mir Geld dazu zu geben** [5, S. 37] – *Мій батько пояснив мені далі, що він хоча й не проти мого бажання навчатися, але він неспроможний надати мені фінансову допомогу (виділити гроші).* Наведений приклад виокремлено нами з художнього твору оповідання „Peter Camenzind“ видатного німецького письменника Hermann Hesse [5,

S. 37]. Підрядна частина складнопідрядного речення складається з трьох підрядних речень. Два з них додаткові підрядні речення поєднуються з головною частиною сполучником **dass**. Третє умовне підрядне речення поєднується з двома додатковими підрядними реченнями сполучником **wenn**. У перекладі використовуються синтаксична трансформація заміна структури другого додаткового підрядного речення на структуру сурядного речення з протиставним сполучником **але**. У перекладі даного речення використано наступні види перекладацьких трансформацій: переставлення, заміна, опущення, додання.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень.

Отже, використання синтаксичних трансформацій переставлення та заміни послідовності членів складнопідрядних речень є доцільним під час перекладу текстів. Такий підхід при перекладі не впливає на зміну семантики змісту речення та перекладного тексту в цілому. Студентам надається в даному випадку роз'яснення, що при перекладі німецькомовного речення, тексту не можна здійснювати переклад слово за словом. Необхідна перебудова іншомовного речення, тексту за правилами рідної мови. Складнопідрядне речення перетворюється на два, а то і більше простих речень. У такому випадку складнопідрядне речення в тексті перекладу уподібнюється простому реченню. Але зміст повідомлення, його семантика зберігаються.

У перспективі подальших досліджень передбачається розглянути особливості лексико-граматичних трансформацій на лексичному рівні під час перекладу німецькомовних наукових текстів.

Література

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) : [підручник для студентів вищих навчальних закладів] / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 592 с.
3. Колшанский Г. В. О смысловой структуре текста [Лингвистика текста] / Г. В. Колшанский. – М., 1974. – 241 с.
4. Латышев Л. К. Технология перевода [учебное пособие по подготовке переводчиков] / Л. К. Латышев. – М. : НВИ – Тезаурус, 2000. – 278 с.
5. Hesse Hermann Peter Camenzind [Erzählung] / Hermann Hesse. – Berlin, 1955. – 171 S.
6. Miram G. E. Basic Translation [a course of lectures on translation theory and practice] / G. E. Miram, V. V. Daineko, L. A. Taranukha. – Kyiv : Elga Nika – Center, 2003. – 237 p.